

СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Найближча перспектива професійної діяльності педагога в умовах трансформації української освіти виявляється в дискурсі реалізації завдань модернізації освіти, що визначають пріоритет розвитку особистості, адекватної сучасним тенденціям розвитку суспільства. Вона задається орієнтирами державної політики в галузі освіти і закріплюється нормативно-правовими, концептуально-програмними документами: законами України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Державною національною програмою “Освіта” (Україна XXI століття), Національною доктриною розвитку освіти в Україні, Державною програмою “Вчитель”, Концепцією педагогічної освіти.

Особливого значення набуває проблема якісної підготовки випускників педагогічних університетів у зв'язку з їхньою майбутньою багатофункціональною діяльністю, участю у розвитку освіти, науки, виробництва, духовного життя суспільства. Подальшого вдосконалення вимагає не тільки формування професійних якостей майбутніх учителів, а й виховання у душі поєднання національних та загальнолюдських цінностей, активної громадянської позиції, плюралізму та демократії.

Л. Хомич наголошує, що на сучасному етапі динамічного розвитку суспільства ставляться принципово нові вимоги до педагогічних працівників, а вищій школі потрібно відмовитися від набутих стереотипів у підготовці майбутніх спеціалістів і так організувати навчально-виховний процес, щоб студенти пройшли всі стадії професійного становлення, які б забезпечували формування в них цілісного досвіду самостійної діяльності [14, с. 29-30].

В. Ковальчук вважає, що сучасний учитель передусім “має бути висококваліфікований і далекоглядний професіонал, свідомий та відданий патріот України, тонкий психолог, котрий володіє інформаційними та педагогічними технологіями [5, с. 15]”.

Т. Шестакова, в свою чергу, зауважує, що “сучасні гуманістичні пріоритети вищої педагогічної освіти вимагають розвитку суб'єктності майбутніх педагогів, їхньої самостійності, творчої активності, посилення відповідальності за власний професійний розвиток”.

На ключовій ролі учителя у сучасних і майбутніх продуктивних змінах в освіті та суспільстві наголошується і в документах міжнародних організацій (ЮНЕСКО, Європейського Союзу, Ради Європи, Європейської Комісії, Європейської асоціації педагогічної освіти тощо). Наприклад, у доповіді Міжнародної комісії з освіти для XXI століття “Освіта: прихований скарб” [4, с. 26-27] зазначається, що: 1. Незважаючи на те, що психологічне і матеріальне становище викладачів значно відрізняється в різних країнах, перегляд їхнього статусу стає необхідним, якщо ми хочемо, щоб “освіта протягом всього життя” виконувала ту основну роль, яку Комісія покладає на нього з метою забезпечення прогресу наших суспільств, а також зміцнення взаєморозуміння між народами. Важливість ролі вчителя повинна бути визнана суспільством і його необхідно забезпечити необхідними повноваженнями, а також відповідними засобами для викладацької діяльності. 2. Вимоги оновлювати свої знання та кваліфікацію стосуються також і викладачів. Їхня професійна діяльність повинна бути організована таким чином, щоб вони могли мати можливість, і навіть деякою мірою були зобов'язані вдосконалювати свої знання, а також користуватися усіма досягненнями у межах різних сфер економічного, соціального і культурного життя. Такі можливості, як правило, можуть бути забезпечені у межах різних форм навчальних відпусток або періодів відпочинку. Ці формули, шляхом внесення відповідних коригувань, можна було б застосовувати відносно усіх викладачів.

Однак, на сьогодні проблема впровадження нових стандартів підготовки вчителів залишається гострою і відкритою. Виникає запитання, “хто?” і “як?” здійснюватиме запропоновані задуми. Основна відповідальність за їх реалізацію в кінцевому рахунку лягає на педагогічні колективи загальноосвітніх закладів у цілому, і на кожного окремого педагога зокрема. Відтак, необхідність підготовки педагогічних кадрів, здатних здійснювати перетворення освітньої дійсності, визначає потребу трансформації неперервної педагогічної освіти.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 14 серпня 2013 р. № 1176 було затверджено галузеву Концепцію розвитку неперервної педагогічної освіти.

У преамбулі документу зазначається, що постійне вдосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників зумовлене зміною ролі людини у сучасному світі, баченням ідеалу освіченості людини та висуванням нових вимог до якості людського капіталу відповідно до культурно-духовних, суспільно-економічних і технологічних трансформацій, а також чисельних викликів глобального, європейського, національного, регіонального та місцевого рівнів.

Також наголошується, що педагогічна освіта є базовою для будь-якого фахівця, причетного до навчання, виховання, розвитку та соціалізації людини. Рівень педагогічної освіти визначає ефективність у вирішенні професійних завдань вихователя, вчителя, викладача вищого навчального закладу і системи освіти дорослих.

Підготовка та підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників розглядається

у цьому контексті як важлива передумова, що забезпечує проведення модернізації освіти на основі осмислення національного і зарубіжного досвіду.

Основа професійної підготовки педагога складає психолого-педагогічна підготовка, яка передбачає формування глибоких людинознавчих знань, комунікативних умінь та компетенцій у сфері людських відносин. Реалізація такого підходу здійснюється через вивчення, крім традиційних навчальних дисциплін (дидактика, теорія виховання, історія педагогіки, загальна психологія, педагогічна і вікова психологія), порівняльної педагогіки, основ педагогічної майстерності, соціальної психології та інших навчальних дисциплін, які визначаються з урахуванням особливостей спеціальностей.

Окремо у документі визначено зміст фундаментальної, методичної, інформаційно-комунікаційної та практичної підготовки.

Отже, для здійснення трансформації системи неперервної педагогічної освіти педагогічному співтовариству належить вирішувати завдання формування суб'єкта педагогічної діяльності, здатного взяти на себе ініціативу і відповідальність за здійснення перетворень. Особлива роль при цьому відводиться професійній підготовці педагога у вузі, яка полягає в підготовці студентів до вирішення завдань на випередження, в розвитку їхніх прогностичних, перетворювальних, проєктивних, дослідницьких здібностей.

У системі вищої професійної освіти можливість випереджувальної професійної підготовки педагога до реалізації особистісно-розвивального навчання закладена документами, які надають значну свободу вузам при розробці основних освітніх програм за напрямом "Педагогічна освіта" як на рівні бакалаврату, так і на рівні магістратури. Вимоги стандартів, представлені циклами гуманітарної та соціально-економічної підготовки; природничо-наукової предметної підготовки та професійно орієнтованої підготовки у цілому задають рівень якості підготовки педагогів, який вимагає уточнення і конкретизації. При цьому відповідальність за якість процесу і результату підготовки лягає на педагогічні колективи вузів. Їм належить шукати вихід як діяти "тут і зараз", забезпечуючи професійно-особистісний розвиток студента в процесі його підготовки, орієнтуючи його на вирішення завдань майбутнього.

У контексті наукової ідеї випереджальна професійна підготовка педагога у вузі як освітній процес спрямована на освоєння компетенцій, необхідних випускнику вузу для активної професійної діяльності як на найближчу, так і довгострокову перспективу. Випереджальна професійна підготовка педагога у вузі передбачає проєктування і реалізацію педагогічного процесу з освоєння знань, умінь, компетенцій, ціннісних орієнтацій, норм поведінки і педагогічного спілкування, спрямованих на становлення студента як суб'єкта, відповідального за розвиток своїх професійно значущих якостей (активність, відповідальність, креативність, цілеспрямованість, рефлексивність тощо), розкриття внутрішніх ресурсів (духовне і фізичне здоров'я, стиль мислення, самооцінка, педагогічні здібності, емоційно-вольові властивості), необхідних йому для повноцінного виконання основних видів професійної діяльності (педагогічна, науково-дослідна, управлінська, проєктна, методична, культурно-просвітницька), функцій (мотивування, цілепокладання, інформування, прогнозування, прийняття рішень, організація, комунікація, контроль, корекція), ролей (вчитель, вихователь, керівник, тьютор, організатор, дослідник, експерт, методист, консультант, куратор, репетитор, педагог-психолог, соціальний педагог тощо), проявів рольових позицій (натхненник, майстер, фасилітатор, аналітик, діагност, ініціатор, стратег, порадижник, психотерапевт, проєктувальник, лідер, оратор, модератор та ін.).

Педагогічний зміст випереджальної професійної підготовки педагога у вузі полягає в переході з пізнавально-предметно-розвивального на пізнавально-методологічно-розвивальний тип освіти, який відображає трансформації, що відбуваються в українській освіті. Рух до освітнього ідеалу для такого типу освіти вимагає відмови від передачі логічно завершеної системи знань і правил їх застосування на користь відкритої системи, що припускає продукування знань і способів їх застосування; перехід від "научіння – засвоєння" деперсоніфікованих вузькодисциплінарних знань до "пізнання – розуміння" інтегрованої інформації про світ професійної діяльності педагога і набуття здатності до самовизначення в цьому світі; становлення і розвиток його проєктивно-перетворюючих здібностей в процесі освоєння методології професійної діяльності.

Пізнавальні орієнтири випереджальної професійної підготовки педагога у вузі базуються на єдності наукового, суб'єктно – творчого, ціннісно-сислового, проєктно-діяльнісного освоєння сутності педагогічної реальності. Базовими змістовними компонентами такої підготовки виступають набуття студентами власної цілісної картини професійної реальності і ціннісно-сислових орієнтацій професійної діяльності, становлення і прояв суб'єктності у професійній діяльності, придбання здібностей та досвіду конструювання власної педагогічної системи. Випереджальна професійна підготовка педагога у вузі будується на принципах випереджального відображення педагогічної дійсності на основі наукових досліджень для прогнозування змін в освіті, виявлення вимог до освітніх результатів, побудови ймовірнісних сценаріїв їх досягнення; інтеграції різних компонентів змісту підготовки для формування у студентів цілісних уявлень професійної дійсності; методологізації процесу підготовки та ініціювання методологічної рефлексії для освоєння студентами індивідуальних стратегій моделювання професійної діяльності.

Отже, випереджувальна професійна підготовка педагога у вузі з урахуванням найближчої і віддаленої перспектив діяльності педагога позначена спрямованістю на: активність і професійно-

особистісний розвиток студентів; самоосвітню діяльність студентів; усвідомлення себе як педагога, здатного адекватно усвідомлювати професійну реальність, своє місце, значення і роль у ній, пропагувати ідеї інклюзивної освіти, здоров'язберігаючого навчання, освіти в інтересах сталого розвитку, демократії, створення єдиної зони європейської освіти.

Використана література:

1. Будак В. Д. Якість педагогічної освіти – майбутнє України / В. Д. Будак // Технології неперервної освіти: проблеми, досвід, перспективи розвитку : збірник статей до традиційної IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Миколаїв : Вид-во МФ НаУКМА, 2002. – С. 3-6.
2. Волкова Е. Н. Субъектность педагога: теория и практика : автореф. дис. ... докт. псих. наук : спец. 19.00.07 "Педагогическая психология" / Е. Н. Волкова. – М., 1998. – 50 с.
3. Алексюк А. Н. Педагогика : учебное пособие для университетов / А. Н. Алексюк. – К. : Вища школа, 1985. – 112 с.
4. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 436 с.
5. Образование: сокрытое сокровище (Learning: The Treasure Within) Основные положения Доклада Международной комиссии по образованию для XXI века. – Издательство ЮНЕСКО, 1996. – 31 с. – Электронная версия основных положений Доклада подготовлена МОО ВПП ЮНЕСКО "Информация для всех" в 2007 году.
6. Ковальчук В. Ю. Модернізація професійної та світоглядно-методологічної підготовки сучасного вчителя : автореф. дис. ... док-ра. пед. наук : 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / В. Ю. Ковальчук. – К., 2006. – 34 с.
7. Хомич Л. О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів : автореф. дис. ... док-ра. пед. наук : 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Л. О. Хомич. – К., 1999. – 42 с.
8. Наказ МОНУ Про затвердження Концептуальних засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір № 998 від 31.12.2004 р.

Аннотация

В статье доказывается необходимость внедрения опережающей профессиональной подготовки будущего учителя в вузе, педагогическое содержание которой заключается в переходе с познавательного-предметно-развивающего на познавательного-методологического-развивающего тип образования и инициировании методологической рефлексии для овладения студентами индивидуальных стратегий моделирования профессиональной деятельности.

Annotation

The article is proved the need to introduce the anticipatory training future teachers at the university, which teaching content means to transfer from cognitive-subject-developmental to cognitive-methodological- developmental type of education and initiating the methodological reflection for students' learning the individual strategies modeling of professional activities.

УДК 37.015.3.:17]:929 (477) "18"

Вознюк О. В.

МОРАЛЬНО-ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ У СПАДЩИНІ ВІТЧИЗНЯНИХ ДІЯЧІВ СЕРЕДИНИ ХІХ СТ.

Осмилення національних традицій та поєднання їх з інноваційними векторами розвитку полікультурного суспільства актуалізують, зокрема, дослідження ідеї морально-духовного виховання молоді в педагогічно-культурній спадщині видатних постатей минулого. Сучасні педагоги та філософи приходять до застережливих висновків, що досягши завдяки навці небаченого технічного прогресу, людина сама стала залежною від нього: володіючи значними матеріальними благами, розвинула блага духовні. Вищезазначене спонукає до висновку, що людству терміново необхідний перехід на новий світогляд, ідеалістичний за своєю природою, де духовне стоїть вищим, ніж матеріальне. Духовне – невидиме, часто не до кінця зрозуміле, непідвладне фізичним органам людського чуття, що лежить у площині мислення, свідомості і навіть підсвідомості, а тому доступне тільки самій людині.

Мета статті – проаналізувати цінності морально-духовного виховання молоді, віддзеркалені через зміст спадщини діячів середини ХІХ століття.

У працях видатних українських діячів ХІХ століття вагоме місце займають дослідження проблем формування вільної, гуманної і відповідальної особистості, в контексті системи її морально-духовних цінностей. Адже моральність, духовність так чи інакше передбачає вихід за межі егоїстичних інтересів, особистої користі і зосередженість на формуванні загальнокорисних якостей. Суспільно-політичне життя України ХІХ століття характеризувалось посиленням ролі інтелігенції, її діяльності у напрямі здійснення національного відродження, піднесення народної самосвідомості. В історії освіти і виховання є чимало цілісних вивірених часом ідей, присвячених морально-духовному аспекту. Це, безперечно, спадщина К. Ушинського, Т. Шевченка, В. Зіньківського, М. Драгоманова, М. Пирогова, С. Русової, Б. Грінченка. Своєрідно уявляли освіту і виховання особистості Г. Сковорода, І. Франко, Л. Українка, І. Огієнко, історики В. Антонович, М. Грушевський.

Важливою рисою вітчизняної суспільної та педагогічної думки була загальна ідея релігійності, при